

כוונת קנין בקידושין

שקידושי יבמה תופסין בה לא נתכון לקנות אלא מכח ייבומי אחיו והא פקעו להו". בגמרא שם מבואר שהיכא שמכוון למיקני, קונה, ולא דמי לעודר בנכסי הגר שאינו מתכוון לקנין, שהרי בקידושי יבמה הוא מתכוון לקנות ועוסק באותו מעשה קנין עצמו אלא שכוונתו לשם יבמות ולא לקידושין, ולכן, את דברי רבי האומר שאם קדשה לשום יבמות אין צריכה גט, מעמיד אביי במקדש במאמר יבמין ורבא מעמיד במקדש בזיקת יבמין. בתשובת רע"א (סימן ל"ז) כתב שקנין מועיל גם אם כוונתו לקנות במעשה שאינו מועיל לקנין יחד עם מעשה אחר המועיל, אף אם לא התכוון לקנות בקנין המועיל. וביאר דלא הוי כעודר בנכסי הגר, שלא קנה, משום שהתם סבור שהם שלו ואין לו כוונת קנין כלל, ואילו כשכוונתו היתה לקנין שאינו מועיל, אז קונה בקנין המועיל שלא נתכוון אליו. לכן פסק הטור (ח"מ סימן רס"ח) שאם נפל על המציאה קנו לו ד' אמות ולא אמרינן שבד' אמות לא ניחא ליה דליקני, דלא דמי לעודר בנכסי הגר כיון שכוונתו לקנות.

והראשונים נחלקו בסוגיה בבבא מציעא (דף י ע"א) בהא דארבע אמות של אדם קונות לו. הגמרא מקשה מהא דנטל מקצת פאה וזרק על השאר, דאין לו בה כלום: ואי אמרת ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום נקנו ליה ארבע אמות ידיה הכא במאי עסקינן דלא אמר אקני ואי תקון רבנן כי לא אמר מאי הוי כיון דנפל גלי דעתיה דבנפילה ניחא ליה דנקני בארבע אמות לא ניחא ליה דנקני.

א

מצאנו בגמרא בראשונים ואחרונים שהשוו כוונת קנין בקידושין לכוונת קנין בדיני ממונות. ביבמות (דף נב ע"ב) הגמרא דנה על קידושי יבמה, ביחס לדין העודר בנכסי הגר וכסבור שהם שלו, שלא קנה:

החולץ ליבמתו וחזר וקדשה רבי אומר אם קדשה לשום אישות צריכה הימנו גט לשום יבמות אין צריכה הימנו גט וחכמים אומרים בין שקדשה לשום אישות בין שקדשה לשום יבמות צריכה הימנו גט אמר רב יוסף מ"ט דרבי עשאוה כעודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן דלא קני א"ל אביי מי דמי התם לא קא מכוין למיקני הכא קא מכוין למיקני הא לא דמיא אלא לעודר בנכסי גר זה וכסבור של גר אחר הוא דקני.

שאלת מידת הכוונה הנדרשת לקנין קידושין עולה גם בסוגיה בקידושין (דף מח ע"א) לגבי האומר התקדשי לי בשטר, אם שמין את הנייר ומקודשת מדין כסף, ונעסוק בכך לקמן. וכן לגבי המקדש במלוה, שאף שאינה מקודשת, הרי ישנה הנאת מחילה ומדוע לא תתקדש בה. ואף לגבי הא דאשה לא מתקדשת בחליפין, ונחלקו הראשונים אם תתקדש מדין כסף כשהסודר עצמו שווה פרוטה. כמו כן רע"א בתשובה (מהדו"ת סימנים נ"ה-נ"ו) דן לגבי מקדש מתחת לחופה כשקידושי הכסף פסולים, כגון שאין בהם שווה פרוטה או שעדים לא ראו את נתינת הטבעת, שתהיה מקודשת בחופה לפוסקים שחופה קונה.

על דמיון הגמרא ביבמות לעודר בנכסי הגר פירש"י (ד"ה כעודר): "והאי נמי סבור

קונה. הר"ן שם חולק על סברת הרא"ה ומשמע שמסכים עם סברת הנימוקי יוסף.

בביאור מחלוקת נימוקי יוסף ורשב"א, י"ל שמחלוקתם היא בסברת רע"א הנ"ל אם גם במקרה זה ניתן לדמות לעודר בנכסי הגר. הרשב"א כותב שאף שמכוון לקנות, הרי זה כעודר בנכסי הגר. אבל דעת הסוברים שבקנין דאורייתא קנה, אף שלא התכוון לקנות באותו קנין, זהו משום חילוקו של רע"א דלא דמי לעודר בנכסי הגר כיון שכוונתו לקנות, ולכן מועיל הקנין.

בטור חו"מ (סימן רס"ח) פסק כרא"ה,² ובשו"ע (שם סעיף א) מביא הרמ"א את מחלוקת הרא"ה והרשב"א:

כל מציאה שאמרנו שהיא של מוצאה, אינו זוכה בה עד שתגיע לידו או לרשותו. אבל אם ראה את המציאה, אפילו נפל עליה, ובא אחר והחזיק בה, זה שהחזיק בה זכה בה. הגה: ודוקא בר"ה, אבל במקום שארבע אמות קונות, קנה, ולא גרע משום דנפל עליה (טור) וב"י בשם הרי"ף והרא"ש וכן נ"ל דעת הרמב"ם ור"ן בשם הרא"ה). ודלא כיש חולקין (ר"ן בשם הרשב"א ונ"י פ"ב דמציעא והמ"מ בפ"ז לדעת הרמב"ם).

ב

נראה להוכיח שמועיל קנין אף כשאינו מתכוון לאותו קנין, מר"ן בקידושין (דף א ע"ב באלפס ד"ה בשטר), שהקשה מדוע הביא הרי"ף

בנימוקי יוסף בסוגיה כתב שבארבע אמות לא ניחא ליה דליקני זה רק משום שארבע אמות הם תקנת חכמים ובאומר אי אפשר בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו. לכן לדעת הנימוקי יוסף בקנין דאורייתא יקנה אף בלא כוונה. בשיטה מקובצת שם הביא בשם הר"ן מחלוקת לגבי מסקנת הסוגיה בשאלה זו:

איכא מאן דאמר דדוקא בקנייה דרבנן אמרינן הכי משום דכיון דלא קני אלא מתקנת חכמים הוה ליה כאומר אי אפשר בתקנת חכמים דשומעין לו, אבל בקניות דאורייתא אף על גב דגלי אדעתיה קנה. אבל הרשב"א כתב דהוא הדין בקניות דאורייתא, חדא דאינו קונה בעל כרחו ועוד דגרסינן ביבמות פרק רבן גמליאל עשאוה כעודר בנכסי הגר כסבר דשלו הן דלא קני.¹ אבל הרא"ה חולק בדבר אפילו בקניות דרבנן ואמר כיון דרב פפא פריק תיובתיה דרבי חייה בר יוסף בפירוקא אחרנא, שבקנין הך סברא דלא ניחא ליה דליקני לגמרי. ואינו מחזור בעיני דכיון דפירוקא קמא פירוקא דגמרא הוא לית לן למדחיה מקמי פירוקא דרב פפא דלא שבקית לישנא דגמרא ותפסת לישנא דחד אמורא, וכן דרך הגאונים ז"ל לפסוק כלישנא דגמרא וכבר כתבתי כיוצא בזה בשבועות ובעבודה זרה.

שיטת איכא מאן דאמר היא שיטת הנימוקי יוסף, שבקנין דאורייתא קנה גם בלא כוונה. בהמשך מביא הר"ן את שיטת הרשב"א שגם בקנינים דאורייתא לא קונה בקנין המועיל משום שאינו קונה בעל כורחו או משום שהוי עודר בנכסי הגר. ודעת הרא"ה שגם בקנינים דרבנן

1 ע' מגיד משנה הלכות מכירה פרק ג' הלכה ג בשם רשב"א שלוקח שהתחיל לקנות במשיכה, לא קנה עד שימשכנה כרינה מרשות הרבים לסימטא, ולא קנה

במסירה, דכיון שהתחיל למשוך גילה דעתו שלא רוצה לקנות בקנין אחר.

2 ע' משנה למלך הלכות זכיה ומתנה פרק ב' הלכה ט.

את הירושלמי "הדא דתימא בשטר שאין בו שווה פרוטה אבל אם יש בו שווה פרוטה כסף הוא", ומדוע צריך ללמדנו שאין צורך בשטר שיהיה בו שווה פרוטה. ובתירוץ שני כתב הר"ן:

נראה לי שכתבו ללמד למקדש בשטר ופסול מדין שטר כגון שנכתב שלא לשמה שאם הוא ש"פ מהני מדין כסף דבקדושי שטר דעתייהו נמי אנייר והכי מוכח בפרק האיש מקדש (דף מח א) דתניא וחכ"א שמין את הנייר.

ונראה ששיטתו כשיטת הנימוקי יוסף, שבקנין דאורייתא מועיל הקנין אף שלא התכווין לקנות באותו קנין. אלא שהר"ן הוסיף שם "דבקדושי שטר דעתייהו נמי אנייר", ולפי מה שבררנו שדעת הר"ן כנימוקי יוסף שמועיל קנין אף שלא התכווין אליו, אם כן קשה שהרי מקודשת אף אם אין דעתם על הנייר. אולם נראה שאין כוונת הר"ן שדעתם להתקדש בנייר אלא הכוונה שמחשיבים גם את הנייר, וממילא נחשב ככסף לקידושין.

סברא זו שמועיל קנין שאינו מתכוון אליו, כתב רע"א (בתשובה במהדרות סימנים נ"ה-נ"ו) שדן לגבי מי שקידש אשה מתחת לחופה והיא טוענת שזה היה מעשה צחוק, ויש ספק על קידושי הכסף רע"א כתב שצריך לחשוש לקידושין בגלל הדעות בפוסקים שחופה קונה, ואף שלא התכוון לקדש בכסף הרי קידש בחופה. ועל הסוגיה בקידושין (דף מח ע"א) במחלוקת לגבי האומר התקדשי לי בשטר, שלדעת חכמים שמין את הנייר ואם יש בו שווה פרוטה מקודשת, ולרבי מאיר אינה מקודשת, והתם נקטו כולם שטעמו של רבי מאיר משום שאין דעתה על הנייר, אם כן צריך להיות הדין לגבי חופה שאינה

מקודשת כיון שאין דעתה על החופה, כתב רע"א (שם סימן נ"ו):

ואולי יש לחלק דקנין כסף לא הוי ממילא כמו בשטר אירוסין דהרי מצינו ריש קדושין דאשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה, ועיין בתוס' דגנאי לה בכך, ועיין במהרש"א שם דבשארי קנינים חזקה ושטר לא שייך כן, והיינו דאם מקדשה בכסף גנאי לה שהיא אינו ש"פ, וא"כ י"ל דכמה פעמים אין רצונה לקדש אף בפרוטה... א"כ י"ל דמש"ה אם אין דעתה אנייר לא חייל ממילא קדושי הנייר, דאולי מקפדת בכך, ואינה רוצה למכור עצמה בכסף זה וניחא לה יותר בלא מחיר.

אבל על שאלתו אם יחשב כקידושין בחופה אם לא הועילו הקידושין בכסף, כתב שכיון שהיא רוצה להתקדש על כל פנים, תתקדש על ידי חופה אף שאין כוונתה להתקדש בחופה אלא בכסף.

ויש להוכיח את סברתו של רע"א ממש"כ רש"י (דף מח ע"א בד"ה "אינה מקודשת"), שלדעת רבי מאיר אינה מקודשת: "ואפילו הנייר שווה פרוטה דלאו דעתה להתקדש בפרוטת הנייר אלא במה דכתיב ביה", ומשמע שזה תלוי בדעתה, ורבנן אומרים שמקודשת משום "דדעתה נמי אנייר" (רש"י ד"ה שמין את הנייר). ולכאורה דברי רש"י שונים מדברי הר"ן, שהרי הר"ן כתב "דבקדושי שטר דעתייהו נמי אנייר", אבל רש"י כתב "דדעתה" נמי אנייר. רש"י תלה את הקדושין רק בדעת האשה ולא בדעת האיש המקדש. ואם נאמר כדעת רע"א שצריך את הדעת כדי שהנייר יחשב לכסף יש לומר שרש"י לשיטתו בעבודה זרה (דף נד ע"ב ד"ה למעוטי ערלה), שהמקדש בדמי ערלה מקודשת, אף

שלמקדש שהחליף אסור ליהנות מדרבנן, אבל לאדם אחר מותר. ועיין במשנה למלך (הלכות אישות פרק ה' הלכה א) שהוכיח שבקידושין די שלאשה הוא שווה פרוטה אף אם לאיש אינו שווה פרוטה, וז"ל:

וא"כ יש להוכיח מדברי רש"י הללו דכל היכא דלדידה ש"פ אף דלגבי דידיה נמצא שלא נתן לה כלום הויא מקודשת דהא חליפי איסורי הנאה אסורים בהנאה למקדש ונמצא דלא נתן לה כלום ואפ"ה הויא מקודשת משום דאיהי מותרת ליהנות בחליפין.

ולכן רש"י לא כתב שגם דעתו על הנייר, ויש לומר שבזה הר"ן חולק על רש"י ולכן כתב הר"ן שדעת שניהם על הנייר. ולפי מה שכתבנו בדעת הר"ן שמועיל קנין דאורייתא גם אם לא התכוון לקנות בקנין זה, ע"כ מה שכתב הר"ן שדעתיהו על הנייר הוא משום שכך ייחשב לכסף. ומה שכתב רש"י בדעת רבי מאיר שאינה מקודשת משום שאין דעתה אנייר, פירושו שאין רצונה להתקדש אלא במה שכתוב בו וכעין שיטת רשב"א בשיטה מקובצת הנ"ל, דבמאי דלא גלי דעתה נחשב בעל כורחה.

ג

על פי האמור, אין הכרח לראית המקנה (קידושין דף ג ע"א) לשיטת התוספות רי"ד שהמקדש בחליפין לא מהני רק אם מקדש במנה ולא נתן לה את המנה אלא הקנה לה אותו בחליפין, אבל כשמקדש בסודר עצמו, אף שנותן את הסודר בתורת חליפין, כיון שיש בו שווה פרוטה מקודשת מדין כסף. וכתב המקנה ששיטת התוספות רי"ד (קידושין דף ג ע"א ד"ה למעוטי) חולקת על רבנו תם בתוספות קידושין שם ד"ה ואשה. רבנו תם כתב שאשה בפחות משווה

פרוטה לא מקניא, ולא גרס 'נפשה', ופירושו שכיון שלומדים קידושי כסף משדה עפרון, צריך דוקא כסף ולא פחות משווה פרוטה. לר"ת, למסקנת הגמרא אינה מתקדשת אף אם יש בסודר שווה פרוטה, כיון שאינם מטעם כסף. וכתב המקנה ששיטת התוספות רי"ד בפירושו "אשה בפחות משווה פרוטה לא מקניא נפשה" הוא כרש"י בסוגיה, שאינה מקודשת משום שגנאי כשמקדשה על ידי חליפין. המקנה הביא ראייה לתוספות רי"ד מהסוגיה בדף מ"ח הנ"ל, דאף אם מקדשה בתורת שטר אפילו הכי אם יש בו שווה פרוטה מתקדשת מדין כסף. לכן גם בחליפין אם נותן לה סודר, כיון שיכולה לעכבו אם יש בו שווה פרוטה מקודשת. ואם נאמר כפי שהבנו בסוגיה שם שהטעם שמתקדשת מטעם כסף בשטר שיש בו שווה פרוטה הוא משום שדעתה גם על הנייר ולכן הנייר נחשב לכסף, הרי אין מקום לראייתו של המקנה לתוספות רי"ד. המקנה טען שגם בחליפין מתקדשת אם יש בהם שווה פרוטה משום שיכולה לעכב, והרי בחליפין שהם על מנת להחזיר ודאי אין כוונתה שזה יחשב מדין כסף.

והנה, אם נפרש כפי פירושנו בר"ן, שסובר כנימוקי יוסף שקנין דאורייתא מועיל אף שלא התכווין לקנות באותו קנין, והוא הדין בקידושין, אם כן נצטרך ליישב את שאלת המקנה מדוע בחליפין לא יועיל מדין כסף כשהם שווים פרוטה.

ובישוב השאלה יש לומר, דהא דאמרינן דסגי בכוונה כללית לקנות ומועיל קנין שעשה אף שהתכוון לקנות בקנין אחר, אין פירושו שכוונתו לעשות את הקנין בכל דרך אפשרית

ולכן אם לא יועיל באופן כזה יועיל באופן אחר. אלא הפירוש הוא שבמקום שעושה שתי פעולות, או פעולה אחת שיש בה שתי תולדות, ואחת הפעולות אינה מועילה לקנין והפעולה השניה מועילה לקנין אלא שנעשתה ללא כל כוונה, חידשה תורה דאין צריך כוונה מיוחדת וסגי בכוונה הכללית לקנין. ואכתי אין כוונה כללית לקנין יכולה לשנות את כוונתו שכיון באותו מעשה, ולכן במקום שיש רק פעולה אחת, ועל ידי כוונתו נתן לאותה פעולה אופי מסוים, אי אפשר לומר שאותה פעולה תועיל מדין קנין אחר.

והעולה, דבנפל על המציאה, דיש בזה שתי פעולות, נפילה וקנין ד' אמות, כיון שהתכוון שהנפילה תהיה מעשה קנין ולא התייחס לקנין ארבע אמות, לא הכניס שום כוונה בזה וסגי בכוונה כללית לקנות. וכמו כן במסירת שטר יש שתי תולדות: מסירת השטר ונתינת שווי השטר, דבשביל קנין השטר אין צורך במתן השוויות שהרי אפילו בגט דבעינן כריתות איתא בגיטין (דף כ' ע"ב) שאם כתב לה גט על טס של זהב ואמר לה התקבלי גיטך והתקבלי כתובתך, נתקבלה גיטה ונתקבלה כתובתה. אבל בחליפין, ע' ברכת שמואל (קידושין סימן ב') שהוכיח שיש צורך בקנין חליפין לתת גם את השוויות, וכיון שנתן להעברת השווי אופי של חליפין, לא ניתן לשנות ולומר שתועיל מדין כסף. זוהי סברת הנימוקי יוסף, הר"ן והרא"ה.

אך תוספות רי"ד בפשטות חולק על זה וסובר דגם בחליפין ניתן לומר שאם היה כלי שווה פרוטה ונתן לחליפין, יועיל מדין קידושי כסף,

ובפשט הסוגיה לגבי חליפין סבור כרש"י שאשה לא מתקדשת כיון שהוא גנאי לה.

ד

לשיטת הרשב"א שמשווה קנין ד' אמות כשנפל על המציאה לעודר בנכסי הגר, ולכן סובר שגם בקניינים דאורייתא אם קנין אחד לא מועיל, גם מעשה הקנין האחר לא יועיל, צריך להסביר מדוע בשטר שאין עליו עדים, לחכמים מועיל לשום את הנייר (קידושין דף מח ע"א), ואף שכפי שהסברנו הרי אלו שתי פעולות, נתינת הנייר ונתינת השוויות, מכל מקום הרי גם בשתי פעולות סובר הרשב"א שזה דומה לעודר בנכסי הגר ולא קנה גם על ידי הפעולה המועילה.

לכאורה אפשר לומר כרע"א, שחכמים אמרו את דעתם של המקדש והמתקדשת שהשטר יועיל גם מדין קנין כסף. אלא שכל זה ניתן לומר בסוגיה בדף מ"ח ע"א לגבי שטר שאין עליו עדים, דאז מוכחא מילתא שכוונתם היתה גם לקנין כסף.³ אך עיין בסוף תשובת הרשב"א (חלק ד' תשובה ר"ב) ששטר שניתן לאחר ל' יום, אם נקרע השטר שמין את הנייר ואם שווה פרוטה מקודשת מדין כסף, ואם כן הרשב"א סובר שכל שטר, אפילו עם עדים, שאינו מועיל מכל סיבה שהיא, הרי מועיל מדין כסף. ולשיטתו קשה מאי שנא מעודר בנכסי הגר ומדין נפל על המציאה שלא קונה גם אם הקנין האחר הוא קנין דאורייתא.

אפשר לומר, שזה אינו דומה לנפל על המציאה. בנפל על המציאה יש שתי אפשרויות לקנין, ובזה שנפל אף שהוא בתוך ד' אמות, הרי פסל אפשרות של קנין בד' אמות ולכן הוי כעודר

3 כן פירש בשו"ת עונג יו"ט סימן קכ"ב עיי"ש.

בנכסי הגר. מה שאין כן בשטר, נתינת השטר לא פוסלת אפשרות לקנות על ידי השווי, אלא רק מעדיפה את הקנין על ידי שטר. באופן זה גם הרשב"א מודה דסגי בכוונה כללית לקנות ואין זה דומה לעודר בנכסי הגר. וזה מה שכתב בשיטה מקובצת בשם הרשב"א שני טעמים: "אבל הרשב"א כתב שהוא הדין בקניות דאורייתא חדא דאינו קונה בעל כרחו ועוד דגרסינן ביבמות פרק רבן גמליאל עשאוה כעודר בנכסי הגר כסבר דשלו הן דלא קני".

בסברא זו ניתן להסביר את הסתירה המובאת בפתחי תשובה (חו"מ סימן רס"ח ס"ק א') שהקשה על הראשונים והשו"ע הפוסקים כתירוץ רב פפא בגמרא בבא מציעא (דף י"ע"ב) שבשדה דבעל הבית לא תקנו ד' אמות, שלכן אם נפל על המציאה במקום שד' אמות קונות יקנה.⁴ והרי בצוואת שכיב מרע שעשה בה קנין לא קנה (והובא בשו"ע חו"מ סימן ר"נ סעיף יז), משום אנו אומרים שמה לא גמר להקנותו אלא בקנין ואין קנין לאחר מיתה.

ויש ליישב לפי האמור לעיל, שכיון שזו אותה פעולה, וכתב בשטר לשון קנין, הרי פסל את השטר מדין מתנת שכיב מרע והעדיף קנין. אלא שכל זה נכון לשיטת הרשב"א שלא קונה בקנין המועיל שעשה, אבל לשיטת שאר הראשונים שסוברים שגם בנפל, שגלי דעתיה שרוצה לקנות בנפילה ומכל מקום יקנה בד' אמות, אם כשיטת הרא"ה שהבאנו לעיל או כשיטת הנימוקי יוסף שבקנין דאורייתא מועיל קנין שלא התכוון לו,

קשה, הרי השכיב מרע עשה קנין המועיל ושאינו מועיל ומדוע לא יקנה במועיל?

ואמנם, לפי הנימוקי יוסף אתי שפיר שגם מתנת שכיב מרע היא תקנת חכמים ואם עשה קנין הרי הוא אומר שאי אפשרי במתנת שכיב מרע, אך לרא"ה קשה מדוע לא תועיל צוואת שכיב מרע שיש בה קנין. ואפשר לומר דהא דאמרינן דסגי בכוונה כללית, היינו דוקא לגבי קונה שהקנין נעשה על ידו, אבל במקנה אין אנו אומרים דדעתו להקנות סתם, משום דלהקנאה בעינן רמה גבוהה יותר של כוונה (וכ"כ שם בפתחי תשובה בשם תשובת מהר"ם מרוטנבורג).

ה

אלא שנשאר לברר, מדוע המקדש במלוה לא תהיה מקודשת משום הנאת מחילת מלוה, שהרי היתה לו כוונה לקדש. והנה, הגאון ר' שלמה איגר בתשובתו לאביו הגרע"א (מובאת בתשובות רע"א סימן רכ"א אות ה') כתב שדעת הנימוקי יוסף היא שאם עושה מעשה קנין המועיל עם מעשה שאינו מועיל, וכוונתו לקנות במעשה שאינו מועיל, קנה, כיון שמכל מקום רצונו לקנות. אבל אם אין רצונו כלל לקנות, הוי כעודר בנכסי הגר וכסבור שהם שלו, ולא קנה.

והקשה ר' שלמה איגר על סברתו ממקדש במלוה מדוע אינה מקודשת, והרי כל מקדש במלוה יכול להועיל משום שיש בו הנאת מחילה. וכן קשה מהילך מנה על מנת שתחזיריהו

4 הלבנים של גר והגביהם ראשון לא קנה, עיי"ש בפתחי תשובה וברע"א תשובה ל"ז.

4 ובתחילת דבריו דן הפתחי תשובה מאי שנא נפל על המציאה שקונה בד' אמות מהא שכתב הטור (חו"מ סימן רע"ה) בשם הרמ"א שהכוונה בנכסי הגר אף אם

לי דאינה מקודשת, אף שאם היה אומר בהנאת קישוט היתה מקודשת, וכיון שמכל מקום רוצה לקדש, קשה מדוע לא יועילו הקידושין משום הנאת מחילה? ותירץ ר' שלמה איגר:

אלא דבאמת אין מזה סתירה, כיון דקדושין בעצמם בעו דעת, מש"ה הו"ל האי קנין של הנאת מחילת מלוה כמו העודר בנכסי הגר. ואף דכ' הנ"ב גבי רב ענן שקל בידקא בארעא (דף מא ע"א) דהיכי דאיכא דעת מקנה, אף אם הוא עודר וקסבר שהיא שלו קני ל' מ"מ אין זה ענין לכאן דדוקא התם דבהאי קנין המועיל רצה המקנה שיקנה מש"ה אף דהוא סבר דהוא שלו קני, דדעת מקנה נמי מועיל לחודיה אבל בקדושין דגם היא רצונה להתקדש במה שהוא רוצה דהיינו בגוף המלוה, וא"כ האי קנין דהנאת מחילת מלוה לית ביה דעת כלל לא דעת קונה ולא דעת מקנה, כך היה נראה לפום רהיטא לנכון.

ר' שלמה איגר מחלק בין מצב שאין כוונתו לקנות כלל, שאז אינו קונה אף אם עושה קנין המועיל, לבין הרוצה לקנות בקנין שאינו מועיל: "אבל ברוצה לקנות אלא שרוצה בקנין אחר בזה הדין כיון דעשה קנין המועיל לאו כל כמיניה לומר שקנין זה לא יקנה דהתורה אומרת שיקנה". ולגבי קידושין שאני, שהרי לקידושין צריך דעת, וקידושין בהנאת מחילת מלוה הוי כעודר בנכסי הגר שלא קנה, כיון שכוונתה להתקדש באופן שבו הוא רוצה לקדש, דהיינו בגוף המלוה, וא"כ האי קנין של הנאת מחילת מלוה לית ביה דעת כלל והוא כעודר בנכסי הגר. אבל בקנין בממון אף שצריך דעת לקנין, כשאינו מתכוון לקנות די בדעת מקנה. **ונשוב** אל דברי רע"א (מהדו"ת סימנים נ"ה-נ"ו) שהבאנו לעיל, דהמקדש מתחת לחופה

בכסף בפחות משווה פרוטה, מקודשת מדין חופה לפוסקים שחופה קונה, אף שלא היתה דעתם על חופה, ומסתייע שם מתשובת מהר"ם בר ברוך (ע' תשובת מהר"ם מרוטנבורג סימן תק"ט). ורע"א שם מקשה ממקדש במלוה ופרוטה (קידושין דף מח ע"ב) דרק אם דעתה אפרוטה מקודשת, וממקדש בשטר ששמין את הנייר מקודשת אם נאמר דדעתה אנייר, ומדוע צריך דעתה אפרוטה ואנייר והרי גם בלא דעת לקדש בפרוטה ובנייר, הקידושין יחולו. בתחילה רוצה לומר שרק במציאה אנו אומרים דאין צריך כוונה מפורשת משום שאין צריך דעת מקנה, מה שאין כן בקידושין דצריכין דעת מקנה. ולבסוף מסיק שאולי יש לחלק דקנין כסף שאני שצריך מחשבה על השווי כדי שיהיה נחשב לכסף, ובלא דעתה על הנייר אין בו שווי, וכן צריך שהפרוטה תחשב לה כסף שלא יהיה לה גנאי להתקדש בו, והמלוה הוא כתנאי שישלם. מכל מקום רע"א לא מקשה ממקדש במלוה מדוע לא תהיה מקודשת בהנאת המחילה, וצריך לומר כמו שכתב ר' שלמה איגר שלגבי קידושין שצריך דעת, קידושין בהנאת מחילה נחשבים כעודר בנכסי הגר שלא קנה.

מה שתירץ רע"א על שטר שיש בו שווה פרוטה שצריך שתהא דעתה אנייר כדי שיהיה שווי כסף עבורה, מובן. אך מה שתירץ על מלוה ופרוטה שצריך שתהא דעתה על פרוטה, כיון שאף שדעתה לקבל סכום גדול שיהיו הקידושין בפרוטה אחת, וזה כמו תנאי שתקבל הכל, וצריך דעתה על הפרוטה כדי שיחשב דמי קידושין ולא יהיה לה גנאי בכך. נראה דר"ל דאשה רוצה שכל הסכום כולל המלוה והפרוטה יהיו כסף לקידושין, אף שתתקדש בפרוטה סוף סוף תקבל

את המלוה מדין תנאי והיא מקפדת שכל הסכום יהיה לקידושין. לפי זה קשה, מדוע לא תהיה מקודשת בהנאת המחילה של כל הסכום.

אלא נראה שלא קשה ממקדש במלוה ויש ממילא הנאת מחילה, דהנאה נחשבת ככסף רק אם אדם מגדירה ככסף. ועוד דהנאת מחילת מלוה שווה פחות מהסכום של ההלוואה, שהרי אדם מוכן לשלם בעד מחילה רק חלק מן הסכום של ההלוואה. ולפי זה במקדש במלוה היא רוצה בסכום של המלוה והנאת מחילת מלוה שווה אצלה פחות. תדע, דאילו למ"ד שמקדש במלוה מקודשת, אם מתברר שאחד העדים פסול, היא תצטרך לשלם את ההלוואה, משום שהמלוה לא

קיבל את תמורת המלוה והיא תצטרך לשלם את כל הסכום. אבל בקידש במחילת מלוה והקידושין לא תפסו, ודאי שלא נאמר שהמחילה בטלה ותשלם את כל המלוה, שהרי הוא לא תלה את המחילה בחלות הקידושין והיא תצטרך לשלם רק בשביל הנאת המחילה. לדעתי היא תצטרך להחזיר לו רק פרוטה, על פי הרא"ש (בבבא מציעא פ"א סימן מ"ח) דמוכיח מגמרא קידושין (דף מח ע"א) דבקדשה בשטר חוב אם ימחול לא יצטרך לשלם לה רק פרוטה. ומכל מקום לכן המקדש במלוה לא תתקדש ממילא בהנאת מחילת המלוה.